

**Posudok oponenta: Prof. Lubomír Batka, Dr. theol.**

**Habilitačná práca: Dílo r. Jehudy Levy ben Becal'ela jako homiletická syntéza agady, náboženské filozofie a kabaly, Praha 2019.**

**Autor: Mgr. David Biernot, ThD.**

Kandidát sa podujal na neľahkú úlohu s cieľom zostaviť systematický obraz náboženského myslenia r. Jehudy Levy ben Becalela (cca. 1525-1609), pražského Maharala.

Maharalovo učenie predstavuje syntézu tradičnej rabínskej teológie, stredovekej náboženskej filozofie a kabaly. Autor sa nevenoval téme Maharalovej osobnosti ani otázke jeho seba pochopenia (por. zvlášť kap. 1.6). Práca zostáva na pôde Maharalových teologických textov.

Téma je zaujímavá už aj preto, že v šestnástom storočí nebolo úplnou samozrejmosťou zaoberať sa nehalachickými témami. Až v tomto období sa objavujú isté formy systematickej reflexie o Bohu, ktoré sa orientujú na stredovekú syntézu aristotelovskej a novoplatónskej filozofie, súčasne narastá aj záujem o kabalú, predovšetkým jej nárok na pravdu v skrytých významoch biblického textu.

Cieľ predloženej práce spočíva v analýze Maharalových textov a v poukázaní ako Maharal pracoval s týmito oblasťami myslenia (vid' s. 16, dolu, por. aj s. 65).

### **1. Posúdenie formálnej stránky**

Predložená práca je vypracovaná veľmi pozorne. Pri danom rozsahu práce je minimálny počet drobných chýb (s. 55, posledný riadok; pozn. 1077, 4. riadok „jako“; „father“ namiesto „further“ na s. 254) potvrdením môjho tvrdenia. Autor sa pridržal všetkých formálnych požiadaviek kladených na kvalifikačné práce. Rovnako pozorne je vypracovaný zoznam bibliografickej literatúry. Poznámkový aparát si zaslúži obdiv. Členenie kapitol je logické a vystihuje obsah práce. Autor preukázal schopnosť vypracovať text na vysokej formálnej úrovni.

### **2. Posúdenie úrovne spracovania teoretickej časti**

Náročnosť zadania spočívala v nasledovných troch aspektoch:

1. Schopnosti orientovať sa v rozsiahlom kultúrnom, filozofickom a náboženskom myslení 16. storočia.
2. Potrebe originálneho metodického prístupu, ktorý prácu vymedzí voči iným dielam venovaným tejto významnej osobnosti židovského myslenia.
3. Jazykovej a intelektuálnej kompetencii uchopenia Maharalovej náboženskej filozofie v jeho diele, ktoré v sebe obsahuje didakticky zamerané filozoficko-midrašické výklady s kabalistickým podtónom, ako aj hagadický materiál rabínskej literatúry daného obdobia. Témy ako napr. učenie o Bohu, teológia stvorenia, náuka o človeku sú totiž roztrúsené po celom Maharalovom diele.

V prvej kapitole autor riešil otázky historiografickej teórie posledných desaťročí, aby sám – pomerne postmoderne – podal alternatívne pohľady na Maharalovu biografii. Autor si kladie hermeneutické otázky spojené s interpretačným prístupom k Maharalovým spisom. Rozhodol sa pre *via media* medzi konceptom „zápletky“ od Haydena Whitea („zápletky“ je nástroj na vytváranie historického príbehu v spleti neprehľadných udalostí minulosti) a Paula Ricouera (zameranie na svet textu ako predmet interpretácie, a možnosť ľudskej existencie ako „bytia vo svete“ - por. s. 20n., kap. 1.3).

Z môjho pohľadu niektoré pasáže vyznievajú pomerne obsímne (napr. kap. 1.2). Pôsobia dojmom, akoby autor chcel nielen vysvetliť, ale až apologeticky obraňovať svoj metodický prístup. Hrozí tak, že autor otvorí samostatnú tému v práci (por. napr. kap. 1.6 - exkurz ku Gadamerovi a Foucaultovi).

V troch podkapitolách autor prezentoval Maharalovu biografii ako príbeh dramatického hrdinu, čím demytologizoval Neherov obraz Maharala ako intelektuálneho „hrdinu učenca“ prichádzajúceho moderného veku (por. s. 116). Ďalej Maharalov príbeh vykresľuje vo svetle hermeneutiky podozrenia Paula Ricouera, tiež sa zameriava na aspekt vedomého, či implicitného využívania moci postavenia rabína v židovskej obci. Následne pristupuje k Maharalovým textom z hermeneutickej perspektívy.

Chápem, že v nadväznosti na Ricouera, autor v závere kapitoly poukázal na existenciálny aspekt v Maharalových spisoch (s. 63.). Pozvanie pre čitateľa „poňať svoju existenciu v teleologickej perspektíve ako možnosť emancipácie od svojej materiálnej stránky a nasmerovanie ku svojej spiritualizácii dokonanej v budúcom veku“ (s. 87) vyznieva viac homileticky a akademicky nepresvedčivo.

Druhá kapitola sa venuje vlastnej téme práce. Autor sa k téme približuje z troch smerov: 1. židovskej náboženskej filozofie, 2. kabaly a 3. renesančnej semiotiky podobnosti.

Autor konštatoval, že význam kabaly je v Maharalovom myslení najväčší v oblasti antropológie. Maharal kabalou väčšinou nekomentoval, nerozvíjal ani teozofické predstavy, avšak jej význam vyplýva z kontextu, v ktorom bola použitá. Išlo predovšetkým o didakticko-homiletický diskurz.

Kriticky možno poznamenať, že pomerne nejasne vyznieva pasáž na s. 94 o teológii Božieho obrazu v troch aspektoch Adama, Noeho a Abraháma. O ktoré aspekty vlastne ide?

Tretia kapitola sa zameriava na umiestnenie Maharalovho diela v kontexte renesančného humanizmu.

Autor uvažuje o renesancii z rôznych perspektív: 1. židovský renesančný humanizmus, 2. skepticizmus, 3. pohľad na reformáciu.

Z môjho pohľadu je zaujímavá kapitola 3.4, v ktorej sa autor odvážil na pole nie jemu vlastné. Podal analýzu vzťahu humanizmu a reformácie. Možno konštatovať, že autorova analýza vzťahu Erazma a Luthera je v zásade správna.

Pre riešenie témy kapitoly sa autor vo veľkej miere opieral o dielo Eriky Rummel „The Confessionalization of Humanism in Reformation Germany“, ktoré prezentuje renesančných humanistov šestnásteho storočia ako určitú „subkultúru“ s vlastným étosom a skepticizmom v neprajnom konfesijnom prostredí post-tridentského obdobia (por. s. 151, s. 180). Podľa autora obdobná situácia panovala aj v židovskom prostredí. Z toho dôvodu sa na základe vykonanej textovej analýzy priklonil k zaradeniu Maharalovho diela ako renesančného, avšak bez humanistickej tendencie kultivácie človeka v *homo universalis* (P. Sládek, s. 121, por. aj s. 153, kap. 3.5).

Štvrtá kapitola je venovaná teológii Maharalovho diela v intelektuálnom kontexte aškenázskeho židovstva druhej polovice 16. storočia. Autor musel pristúpiť ku spracovaniu témy syntetickým spôsobom, pretože v Maharalových spisoch nie je jeho teologické myslenie podané systematicky.

Ako autor poukazuje, na poli náboženskej filozofie v danej dobe išlo predovšetkým o rabínsku diskusiu o vzťahu Božej esencie a možnosti pripisovania vlastností Bohu.

V kapitole 4.4 sa kandidát rozhodol - ako určitú formu testu - porovnať odpovede aškenázskeho judaizmu s témami nominalizmu, predovšetkým rozlišovania Božieho zjavenia v dialektike *potentia absoluta* a *potentia ordinata* (s odkazom na štúdiu H. Obermana). Maharalovo dielo obsahuje aspekty židovskej *vía moderna* v tom, že Boh je zvrchovaným Pánom v dejinách.

Autor tvrdí, že k téme recepcie nominalizmu v židovskom prostredí doteraz nebola publikovaná štúdia (por. s. 240). Ako však potom rozumieť jeho vete: „Mnohem významnejší se rolí nominalismu v židovském myšlení renesance věnuje David B. Ruderman, který popisuje pomalé odpoutávání se pozdního středověku od scholastického naturalismu“ na s. 240?

S ohľadom na aškenázske a kabalistické úvahy o vzťahu stvorenia k Bohu autor zahrnul do svojho bádania aj otázku stvorenia sveta. Maharal zastával bežnú teistickú koncepciu *creatio ex nihilo* ako aktu slobodnej vôle Božej s dôrazom na voluntaristickú povahu Božieho konania. Filozofia a vedy majú v Maharalovom myslení pozíciu „služky teológie“, keďže sa v nich objavuje sklon fungovať nezávisle, až kriticky voči náboženskej tradícii, čím dialekticky vyvažuje Maimonidovu pozíciu (por. napr. s. 237 dole).

V práci autor dospieva k záveru, že Maharalovo dielo nebolo súčasťou aškenázskej maimonidovskej kultúry druhej polovice 16. stor. Diskurz prezentovaný v Maharalových spisoch nesie didaktické a homiletické črty s cieľom oživiť hagadu pomocou miemeho nadviazania na kabalistickú tradíciu. Kompetencia filozofie je obmedzená na poriadok prírody a nemôže komunikovať pravdy týkajúce sa vzťahu človeka a nadprirodzeného sveta. Cesta k tomuto poznaniu vedie cez preniknutie k symbolickému významu Tóry (s. 99). Boh metafyzickej špekulácie je nahradený Bohom konajúcim skrze jeho zjavenie v histórii. Maharalova etika je ucelenejšia, predovšetkým v spise *Netivot olam*.

### 3. Prínos práce

Autor predkladá tézu o možnosti prekonania nazerania na diela Aškenáziho a Maharala ako dvoch odlišných svetov (Leonard Levin, André Neher) v tom zmysle, že myšlienková orientácia ich spisov je vzájomne konvergentná (s. 219). Doterajší výskum totiž hodnotil charakter *Ma'ase ha-Šem* na základe vybraných kapitol, v ktorých Aškenázi rozvíjajú židovský aristotelizmus.

Autorovi sa podarilo zdôvodniť, že Maharalove spisy sú súčasťou teologickej literatúry, ktorá stojí na hranici stredoveku a otvára sa horizontu raného novoveku, avšak za cenu, že tým do určitej miery obral Maharalovo dielo o istú mieru originality.

### 4. Odporúčania

Autorovi by som odporúčal používať menej obsiahle digresie v jednotlivých podkapitolách, nepísať prácu „do šírky“. Pre čitateľa je jednoduchšie, keď má práca zrejmy sled argumentov a smeruje priamo k cieľu.

## 5. Otázky

1. Vysvetlite vetu: „Maharalův Bůh není „chtonickým“ božstvem Martina Luthera, bezpodmínečně uplatňujícím svou vůli“ (s. 247).
2. Vidíte paralelu v rabínskej diskusii o Ústnej a Písanej tóre ku kresťanskej diskusii o autorite Písma a tradície v 16. storočí?
3. V kap. 2.4. vychádzate z Foucaultovho podania renesančnej *epistémé* v semiotike podobnosti. Avšak na s. 106 túto podobnosť opisujete vlastne aj ako totožnosť. Nejedná sa tu o protirečenie s obsahom podkapitoly 2.4?

## 6. Hodnotenie

Kandidát predložil originálne dielo, preukázal veľkú mieru odbornosti pri spracovaní textu, predovšetkým široký rozhľad a schopnosť vedecky pracovať s náročným materiálom.

S ohľadom na uvedené skutočnosti **hodnotím prácu veľmi kladne a odporúčam ju prijať k obhajobe.**

  
Prof. Lubomír Batka, Dr. theol.

V Bratislave, 14. januára 2021